

Андреев М.А.,
аспірант,

Київський національний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні засади фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу, надано визначення та основні ознаки інформаційного суспільства, ролі знань, технологій, бренда та інших елементів інтелектуального капіталу в умовах інформаційного суспільства. Доведено необхідність фінансування інтелектуального капіталу для конкурентоздатності підприємств та держави загалом.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інформаційне суспільство, фінансове забезпечення, фінансування, інновації, інвестиції, знання, людський капітал, видатки.

Постановка проблеми. В епоху стрімкого розвитку інформаційного суспільства постає проблема накопичення та раціонального використання інтелектуального капіталу, а також питання фінансового забезпечення його розвитку. Зараз неможливо здійснювати ефективну діяльність підприємств без технологій, ноу-хау винаходів та знань і досвіду працівників. Оскільки світова глобалізація та швидке перетворення вітчизняної економіки призводять до певної економічно-фінансової нестабільності, яка зумовлює підвищення інтересу до процесів дослідження та використання інформації, то постає питання дослідження джерел фінансового забезпечення інтелектуального капіталу. Також не можна не відзначити, що достатнє фінансування цієї сфери має приводити до підвищення конкурентоздатності країни. Отже, інтелектуальний капітал в умовах суспільства, основним ресурсом якого є інформація, займає дуже високі позиції, бо перебуває на центральному місці у низці питань, пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності в країні [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями інтелектуального капіталу, його ролі на підприємствах та в економіці загалом займалися такі вітчизняні та іноземні вчені, як Е. Брукінг, Ю. Буханова, Л. Едвінсон, С. Климко, М. Малоун, І. Радіонова, Е. Скшипек, С. Ушакова. Наукові роботи таких вчених, як І. Боткін, О. Драган, Т. Майорова, С. Ілляшенко, націлені на вирішення питання фінансування інтелектуального капіталу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас нова природа економічного зростання, вирішальна роль у ньому нематеріальних чинників, передусім фінансове забезпечення цих трансформаційних процесів в умовах інформаційного суспільства потребують більш детального дослідження та аналізу, що й зумовило написання наукової статті.

Мета статті полягає в проведенні дослідження фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу крізь призму інформаційного суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все для досягнення мети необхідно розуміти значення поняття «інформаційне суспільство». Це суспільство, в якому виробництво і споживання інформації та знань є важливими видами діяльності. Йому притаманні такі ознаки:

1) формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору країни як частини світового інформаційного простору;

2) становлення і в подальшому домінування в різних сферах перспективних інформаційних технологій;

3) створення і розвиток ринку інформації і знань на такому самому рівні, як і ринку природних ресурсів, праці і землі, задоволення потреб суспільства через інформаційні продукти і послуги;

4) зростання ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури в системі суспільного виробництва;

5) підвищення рівня освіти, науково-технічного і культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну;

6) створення ефективної системи забезпечення прав громадян.

Отже, інформаційне суспільство, яке характеризується проникністю в усі сфери людського життя, має певний економічний, правовий та технологічний фундамент, в основні якого лежить активна глобалізація процесів економіки, політики та культури. Як ми бачимо, прогрес в інформаційних технологіях та спілкуванні змінює наш спосіб життя: як ми працюємо та ведемо бізнес; як ми виховуємо своїх дітей; як ми навчаємось і проводимо дослідження; як ми розважаємось. Інформаційне суспільство не тільки впливає на взаємодію людей, але й вимагає, щоб традиційні організаційні структури були більш гнучкими, більш активними та більш децентралізованими. П. Друкер стверджував, що відбувається перехід від економіки, яка заснована на матеріальних благах, до тієї, що базується на знаннях [8]. М. Порат виділяє первинний сектор (інформаційні товари та послуги, які безпосередньо використовуються у виробництві, розподілі або обробці інформації) та вторинний сектор (інформаційні послуги, що виробляються для внутрішнього споживання державними та недержавними організаціями) інформаційної економіки [9].

Для Д. Белла кількість працівників, що надають послуги та інформацію, є показником інформаційного характеру суспільства. Постіндустріальне суспільство ґрунтується на сервісах. Постіндустріальне суспільство – це те, в якому більшість працюючих або всі працюючі не задіяні у виробництві матеріальних цінностей [7, с. 117].

Однак саме в контексті інформаційного суспільства з'являється поняття інтелектуального капіталу. Відповідно до дефініції Л. Едвінсона та М. Малоун інтелектуальний капітал – це різниця між ринковою вартістю та балансовою

вартістю організації, тобто сума прихованих активів, що не включена в баланс компанії. Таким чином, інтелектуальний капітал є нефінансовим капіталом, що відображає прихований розрив між ринковою і балансовою вартістю [6, с. 61]. Інтерпретація цього поняття і досі є досить контроверсійним питанням, однак ми розуміємо його як знання, навички та виробничий досвід конкретних людей, а також нематеріальні активи, які продуктивно використовуються з метою максимізації прибутку та інших економічних і технічних результатів. Він складається з:

1) людського капіталу (фактори, що дають змогу краще зрозуміти, ким є окремі особи, а саме професійні навички, лідерство, навички міжособистісного спілкування та мотивація);

2) організаційного капіталу (чинники, які тісно пов'язані з організаційною структурою та процесами, такими як корпоративна культура, спілкування, організація, інновації щодо продуктів та технологій, передача навичок та інформаційних систем);

3) споживчого капіталу (створений зовнішніми відносинами компанії з акціонерами, інвесторами, партнерами, клієнтами та постачальниками).

Отже, варто розглянути способи, елементи та можливі позитивні наслідки впровадження належного фінансування інтелектуального капіталу на підприємстві. Спосіб управління інтелектуальним капіталом на підприємстві залежить від прийнятої концепції розвитку інтелектуального капіталу, стратегії компанії та ситуаційних умов, які зумовлюють обсяги та способи фінансування розвитку інтелектуального капіталу.

Процес управління інтелектуальним капіталом на підприємстві включає:

- 1) розробку політики щодо інтелектуального капіталу;
- 2) збереження та зберігання в базі даних інтелектуального капіталу;
- 3) збільшення, поновлення та поширення інтелектуального капіталу;
- 4) захист інтелектуального капіталу;
- 5) моніторинг інтелектуального капіталу.

Користь, якої можна досягти через ефективне управління інтелектуальним капіталом та належне його фінансове забезпечення, має такі складники [2]:

- 1) підвищення вартості інтелектуального капіталу;
- 2) визначення вимог знань, досвіду та кваліфікації на основі прийнятої стратегії;
- 3) усунення можливості повторного вчинення тієї ж самої помилки;
- 4) заохочення інновацій;
- 5) використання знань, зібраних досі;
- 6) краща адаптація навчальних тем до потреб компанії;
- 7) краще використання інформаційних та технічних ресурсів;
- 8) забезпечення розвитку, обслуговування та охорони ресурсів;
- 9) сприяння створенню знань та інновацій через кожного працівника;
- 10) застосування знань для планування та досягнення цілей та завдань;
- 11) обмін знаннями, їх збір та поширення у відповідному місці;
- 12) модифікування діяльності та реорганізація організації так, щоб організація більш ефективно застосовувала знання,

мінімізувала брак знань, розробляла знання, що підвищують цінність продуктів та послуг;

13) управління, створення та контроль майбутніх знань з цією метою;

14) застосування інновацій;

15) результати досліджень і розробок, стратегічні альянси.

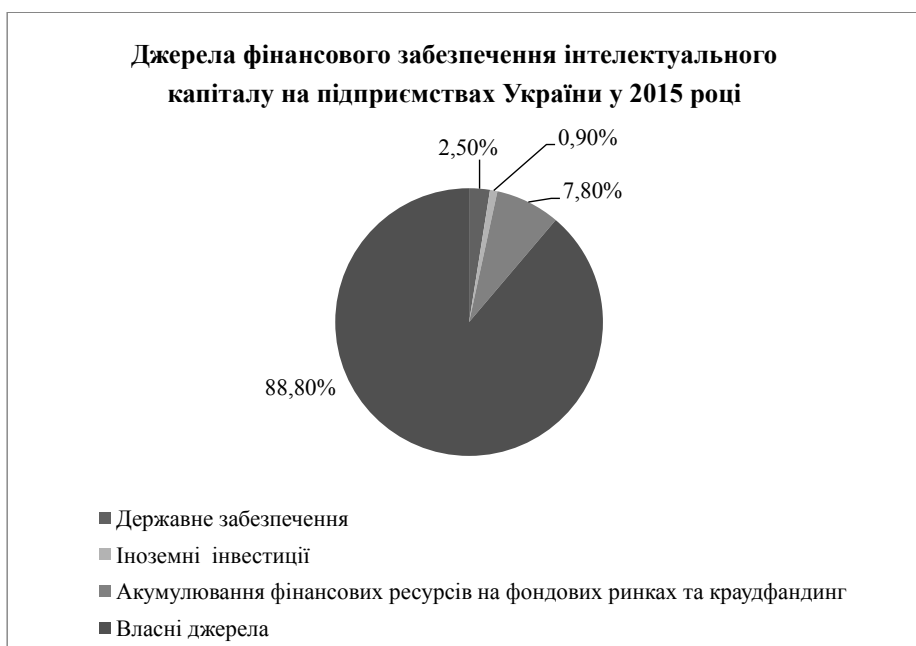
Невід'ємною політикою держави на сучасному етапі є формування «знаннєвого потенціалу» та прориву на вищій щабель «знаннєвого суспільства». В умовах неефективної економіки України слід відходити від неефективного фінансування, за яким спрацьовує множина слабких факторів. Потрібно сприяти здійсненню інноваційного прориву, культивуванню розвитку спеціальних фондів підтримки молодіжного підприємництва в контексті регіональних програм, удосконаленню системи грантів для науково-дослідницьких інституцій та окремих вчених, що базуються на підвищенні ефективності використання своїх інтелектуальних ресурсів за рахунок творчого та креативного потенціалу. Слід удосконалювати і вузівську науку у проведенні науково-дослідницьких розробок, механізми фінансування розвитку науки, підвищення якості проведення наукових розробок, розвиток інтеграційних процесів у науковій сфері, участь у науково-дослідницьких програмах, грантах, підвищенні кооперації праці вчених, приватних фірм і спонсорів, активізацію припливу молоді в науку [3].

Відповідно до даних Державної служби статистики України фінансове забезпечення інтелектуального капіталу на підприємствах України в 2015 році має декілька джерел, зазначених на рис. 1.

Як бачимо, основним джерелом фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу на підприємствах є власні джерела, тоді як іноземні інвестиції, державне забезпечення, акумулювання фінансових ресурсів на фондових ринках та краудфандинг в сукупності займають трохи більше 12%. Це свідчить про те, що зовнішні ресурси майже не використовуються.

Проаналізувавши джерела фінансування, можемо дійти висновку, що недостатнє фінансове забезпечення розвитку інтелектуального капіталу пов'язане із загальнонаціональною нестабільністю економічної системи, що знижує привабливість інноваційних проектів. Натомість державне забезпечення не задовольняє потреби сучасного ринку інтелектуального капіталу в Україні. Тому доцільною є оптимізація структури джерел фінансування шляхом використання нових механізмів та інструментів залучення ресурсів.

Необхідно розуміти, що акцентування уваги на власних фінансових ресурсах має значні недоліки та стримує загальний розвиток інтелектуального капіталу як підприємств окремо, так і України загалом. Більш того, альтернативні методи фінансування акумулювання фінансових ресурсів на фондових ринках є ні чим іншим, як шляхом випуску цінних паперів, а краудфандинг – це венчурне фінансування [5, с. 153–154], яке передбачає залучення приватних коштів у розвиток інноваційних проектів або підприємств, сприяючи розвитку інтелектуального капіталу. Воно є справді прогресивним та досить ефективним методом фінансового забезпечення, оскільки дає змогу використовувати можливості інтернет-ресурсів та торговельних інтернет-платформ. Сьогодні краудфандинг є високоєфективним інструментом інвестування. Він є дієвим, доступним та простим як для організацій, так і для простих громадян. Багато краудфандингових проектів у країнах Європейського Союзу та інших розвинутих країнах спрямовані на фінансування інновацій. Український

Рис. 1. Джерела фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу на підприємствах України у 2015 році

ринок краудфандингу знаходиться лише на етапі зародження, та його не можна порівнювати із закордонними аналогами. Розвиток краудфандингу в Україні є нагальною потребою для розвитку підприємництва різного масштабу, формування та впровадження на виробництві інноваційних продуктів.

Отже, хоча питання фінансування розвитку інтелектуального капіталу останніми роками актуалізується, певне неправильне розподілення коштів, незадоволення потреб ринку і відсутність чітко налагодженої системи не дають замінити застарілі форми, залишаючи стан економіки на попередньому місці.

Роль основних елементів інтелектуального капіталу дедалі збільшується, що так чи інакше передбачає його переоцінку у сфері інформаційного суспільства. Бізнес здійснюється через працівників, «розкручену» торгову марку, передові технології, корпоративну культуру. Вони повинні розумітися як особливий тип потоку знань між людиною, клієнтом та організаційним капіталом, а також як вплив на створення вартості [10, с. 264].

Знання – це активи, отже, як і всіма активами, ними потрібно керувати, а також забезпечувати їх фінансування. І якщо бекграунд підприємства дає змогу партнерам зробити висновок, що з ним легко працювати, то це діловий капітал, переваги якого слід максимально використовувати, усвідомлюючи водночас обмеженість його застосування. Багато компаній фінансують розробку нових технологій, які, як вони вважають, дадуть їм конкурентні переваги [1, с. 149].

Також окремо слід звернути увагу на дуальну освіту та співпрацю освітнього сектору із сектором бізнесу. Досвід інших країн доводить, що поява в кінці минулого століття в Європі університетів дослідницького або бізнесового типу, в яких поєднуються наука і освіта на основі інновацій і принципів якісного управління, є найкращим середовищем та зумовлює інноваційний розвиток. Така модель інноваційного розвитку вперше була запропонована професором Стенфордського університету Генрі Іцковіца. Вона ґрунтується на співпраці закладу вищої освіти з бізнесом та поєднує інновації, нау-

кові дослідження та навчання, дає змогу застосовувати високі технології і виводити їх на нові ринки. Заклад вищої освіти бізнесового типу є «гравцем» ринків освітніх послуг і продуктів, наукоємних послуг та робіт.

Також певні особливості мають компанії, чії товари можуть бути представлені в цифровій формі (наприклад, музика, відеоігри, комп'ютерне програмне забезпечення). Вони здатні здійснювати всі угоди цілком у віртуальному торговому просторі, доставляючи товари за допомогою Інтернету на комп'ютер покупця. Іноді навіть реєструються патенти, які свідомо не принесуть прибутку своїм авторам. Так чому б компаніям не піти альтернативним шляхом і не профінансувати покупку ліцензії на технологію замість того, щоб заново її винаходити? Одним зі способів надійного захисту нових технологій виступає патентування. Працівники вже не зустрічаються віч-на-віч так часто, як раніше, замінивши очний обмін думками електронними посланнями. Для них зникла необхідність бути на роботі щодня, оскільки спілкування з колегами і керівництвом відбувається за допомогою комп'ютеру і мережі. І це теж є важливим в контексті дослідження фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу.

Часто додаткові джерела фінансування можуть надходити до комерційних організацій в результаті одержання грантів від держави, іноземних та вітчизняних партнерів на змагальній основі, створення консорціумів університетів і владних інституцій для розширення обсягів дослідницьких робіт. Або ж вони надходять через непряму фінансову підтримку з використанням фінансових інструментів та механізмів для розвитку форм малого підприємництва, а також різні форми субсидування та кредитування інноваційних продуктів.

Особливої уваги заслуговує і питання фінансового забезпечення розвитку працівників підприємств як носіїв одного з головних елементів інтелектуального капіталу, а саме знань та навичок. Реалізувати переваги нових технологічних рішень, коли вони вже є впровадженими, можуть лише кваліфіковані та компетентні працівники, які працюють на підприємстві. Зараз

де-факто відбулась глобальна «модернізація» багатьох сфер виробництва, широко впроваджуються новачки із зарубіжного досвіду, використовуються комп'ютеризована техніка та автоматизовані технології. Тобто працівнику вже доводиться вирішувати не ті завдання, які були раніше, а приймати рішення в різноманітних складних ситуаціях. Тому фінансове забезпечення професійного навчання та підвищення кваліфікації працівників дають змогу значно покращити якість інтелектуального капіталу та стають одним з важливих етапів реалізації інвестицій.

Низький освітній та кваліфікаційний рівень працівників зумовлює виникнення ситуацій, коли бізнес забезпечується кадрами за рахунок запрошення працівників з інших країн. Однак, як наслідок, в цьому разі слід здійснювати надвисоку оплату праці підприємства, тому значно вигідніше фінансово вкладатися у навчання та перепідготовку фахівців з числа вже працюючих на цьому підприємстві. Доказами на користь цієї думки слід вважати можливість як отримувати послуги від кваліфікованих працівників безпосередньо в організації, так і відправляти їх для надання консультацій до інших підприємств за додаткову оплату, що є додатковим прибутком для підприємства.

Враховуючи вищезазначене, важливим вважаємо доведення практичної користі через розгляд необхідності фінансування для підвищення конкурентоздатності. І тут варто акцентувати увагу на тому, що за умови належного фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу конкурентні переваги з'являються не лише у підприємства, але й у держави загалом. Однак найбільш цікавим питанням є те, чому забезпечення фінансування інтелектуального потенціалу з високою вірогідністю дає нам право говорити про конкурентоздатність не лише окремо взятого підприємства, але й усієї України? Відповідь полягає в тому, що підвищення конкурентоздатності цілої країни можливе лише через покращення ситуації в окремого суб'єкта господарювання. Тобто це є реалізацією спільної мети через індивідуальну, а, зберігаючи рівень конкурентоздатності, ми зберігаємо рівень людського потенціалу в нашій державі.

Висновки. Дослідження довело, що існує велика потреба належного фінансового забезпечення інтелектуального капіталу в еру інформаційного суспільства. Але через недосконалі механізми розподілення та через нераціональний вибір джерел фінансування розвиток національної економіки досі повільний. Як було доведено вище, фінансування розвитку інтелектуального капіталу необхідне з багатьох причин, але однією з головних є підвищення рівня конкурентоздатності не лише підприємства, але й України загалом. Бо таким чином інтелектуальний потенціал громадян буде спрямований на економічний, технічний і культурний розвиток нашої держави, а не інших. Отже, ефективне фінансове забезпечення основного блага інформаційного суспільства, а саме інформації та знань, має бути впроваджене на підприємствах задля подальшого розвитку економіки. Саме тому дослідження моделей фінансового забезпечення інтелектуального капіталу є перспективним напрямом у науці.

Література:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг ; пер. с англ. Н. Мишкова ; под ред. Л. Ковалик. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. Людський капітал: світовий досвід і Україна / [С. Климко, В. Пригода, В. Сизоненко] – К. : Основи, 2006. – 224 с.
3. Лазаревич А. Становление информационного общества: коммуникационно-эпистемологические и культурно-цивилизационные основания : [монография] / А. Лазаревич. – Мн. : Беларуская наука, 2015. – 537 с.
4. Радіонова І. Економічне зростання за участю людського капіталу / І. Радіонова // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 19–30.
5. Ушакова С. Инвестиционный аспект стимулирования эффективного использования интеллектуального капитала страны: зарубежный и отечественный опыт / С. Ушакова, Ю. Буханова // Наука. Инновации. Образование. – 2015. – № 18. – С. 138–167.
6. Эдвинсон Л. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании / Л. Эдвинсон, М. Мэлоун // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / под ред. В. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 429–447.
7. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society / D. Bell. – NY. : Basic Books, 1998. – 348 p.
8. Drucker P. The Age of Discontinuity: Guidelines to Our Changing Society / P. Drucker. – London : Heinemann, 2003. – 380 p.
9. Porat M. The Information Economy / M. Porat. – Washington, DC : US Department of Commerce, 1999. – 556 p.
10. Skrzypek E. Gospodarka oparta na wiedzy szansą na sukces w doskonaleniu organizacji / E. Skrzypek, G. Greła. – Lublin : Annales UMCS, 2006. – S. 259–273.

Андреев Н.А. Финансовое обеспечение развития интеллектуального капитала в условиях информационного общества

Аннотация. В статье проанализированы теоретические основы финансового обеспечения развития интеллектуального капитала, даны определения и основные признаки информационного общества, роли знаний, технологий, бренда и других элементов интеллектуального капитала в условиях информационного общества. Доказана необходимость финансирования интеллектуального капитала для конкурентоспособности предприятий и государства в целом.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, информационное общество, финансовое обеспечение, финансирование, инновации, инвестиции, знания, человеческий капитал, расходы.

Andreev M.A. Financial provision for the development of intellectual capital in the conditions of the information society

Summary. In the article analyzes the theoretical principles of financial provision for the development of intellectual capital, provides definitions and main features of the information society, the role of knowledge, technologies, brand and other elements of intellectual capital in the conditions of the information society. The necessity of financing intellectual capital for the competitiveness of enterprises and the state as a whole is proved also.

Keywords: intellectual capital, information society, financial provision, financing, innovation, investment, knowledge, human capital, expenditures.